

PRESTANAK UGOVORA ZBOG NEVAŽNOSTI

— Ništavi i rušljivi ugovori —

Str. 15

Dr Stevan LILIĆ

OSVRT NA ZAKON O ELEKTROPRIVREDI SRBIJE

Ustavni i zakonski okviri i osnovne odredbe Zakona ● Organi javnog preduzeća ● Inspekcijski nadzor i sporna pitanja

Str. 7.

Privredno-pravna praksa

GODINA III
BROJ 69
BEOGRAD
5. NOVEMBAR
1991.

IZLAZI PETNAESTODNEVNO

Jugoslovenski stručno-informativni list
za privredna i pravna pitanja

Mirjana JAGDIĆ

KOMPENZACIONI POSLOVI

Zakonski osnov ● Uslovi, način i bliža objašnjenja za njihovo odobravanje ● Primeri obrazaca kompenzacionih poslova

Str. 9.

OKTOBARSKA DNEVNICA ZA SOCIJALNU ZAŠTITU U SRBIJI

Republika Srbija je polovinom ove godine donela poseban Zakon o socijalnoj zaštiti i obezbeđenju socijalne sigurnosti građana (Sl. glasnik RS 36/91) kojim je predviđeno prikupljanje sredstava za prevazilaženje ili ublažavanje problema koji postoje u domenu socijalne zaštite građana. Deo sredstava za ove namene prikupiće se i iz oktobarskih zarada i oktobarskih penzija po upravo donetom Zakonu o obezbeđenju dela sredstava za socijalnu zaštitu, koji je donela Narodna Skupština Republika Srbije na sednici od 27. septembra 1991. godine. Zakon je objavljen u Službenom glasniku Republike Srbije br. 59/91. Ovde će biti reči o nekim aspektima sprovođenja tog Zakona.

Prema odredbi čl. 2. Zakona, sredstva za socijalnu zaštitu obezbeđuje se iz:

- jednodnevne zarade radnika ostvarene za mesec oktobar, i
- jednodnevnog iznosa penzije za mesec oktobar.

Prema tome, radi se o navedenim primanjima za mesec oktobar, odnosno ostvarenim za rezultate rada u mesecu oktobru, kao i o penziji koja se isplaćuje za mesec oktobar. U st. 2. istog člana precizira se kada se dnevnicu za socijalnu zaštitu obračunava:

- prilikom isplate zarade za mesec oktobar, odnosno
- prilikom isplate penzije za mesec oktobar. Budući da se oktobarske zarade i penzije isplaćuju tokom novembra, tada se dnevnicu biti i odbijena, no mogući su i posebni slučajevi, s obzirom na postojeće probleme u likvidnosti:
- Ako se tokom novembra isplaćuje zarada iz septembra, dnevnicu se neće odbijati, pošto se radi o zaradama ostvarenim u septembru mesecu;

- Ako se oktobarska zarada isplaćuje tokom meseca decembra, dnevnicu će tada biti i odbijena. Isto će se desiti i ako u decembru bude isplaćivan deo oktobarske zarade.

Ako se oktobarska dnevnicu isplaćuje u više delova, makar se ti delovi isplaćivali i u više meseci, dnevnicu se treba odbijati srazmerno od svake pojedinačne isplate. Drugim rečima, osnovica za obračun dnevnicu uvek je ostvarena zarada radnika u mesecu oktobru, a izdvajanje dnevnicu vrši se prilikom svake isplate te oktobarske zarade, bez obzira da li se ta isplata vrši odjednom ili u delovima, u jednom mesecu ili u više meseci.

Zakon je utvrdio da se dnevnicu obezbeđuje iz »jednodnevne zarade radnika« ne precizirajući na koje se sve to radnike odnosi, odnosno na koje se ne odnosi. Smatramo, da se obaveza izdvajanja oktobarske dnevnicu odnosi na sledeće radnike:

nastavak na 2. strani

PRESEDNIŠTVO PRIVREDNE
KOMORE SRBIJE
O AKTUELNIM
PRIVREDNIM KRETANJIMA

STANJE PRIVREDE — ALARMANTNO

Pad proizvodnje, povećano korišćenje primarne emisije ● Šta u slučaju ekonomske blokade ● Mere koje valja preduzeti u preduzećima

Str. 3.

Iz sadržaja:

TRANSFORMACIJA
DRUŠTVENE SVOJINE I
STATUSNI ODNOSI
— pitanja i odgovori 5

Dr Veljko VUČETIĆ
PRAVA IZ DEONICE 11

Veljko ČAVIĆ
OBAVEZA VOĐENJA
PORESKIH KNJIGA 14

OSVRT NA ZAKON O ELEKTROPRIVREDI SRBIJE

Prema Ustavu Republike Srbije (SgRS 1/90): »Ekonomsko i socijalno uređenje zasniva se na slobodnom privredivanju svim oblicima svojine na jedinstvenom tržištu robe rada i kapitala; na samostalnosti preduzeća i drugih oblika organizovanja; na upravljanju i prisvajanju po osnovu svojine i rada, kao i na pravu zaposlenih i pravu drugih građana na socijalnu sigurnost. Država, merama razvojne, ekonomske i socijalne politike, pod jednakim uslovima, podstiče povećanje ekonomskog i socijalnog blagostanja građana« (čl. 55) Ustav dalje propisuje da se: »Privredne i druge delatnosti obavljaju slobodno i pod jednakim uslovima u skladu sa Ustavom i zakonom. Jamči se pravo stranom licu da obavlja privrednu ili drugu delatnost i prava po osnovu ulaganja i poslovanja, pod ulovima koji su zakonom utvrđeni za domaća lica« (čl. 57); »Svojinska prava i obaveze na sredstvima u društvenoj i državnoj svojini i uslovi pod kojima se ta sredstva mogu pretvarati u druge oblike svojine uređuju se zakonom. Sredstva iz društvene i državne svojine otuđuju se po tržišnim uslovima, u skladu sa zakonom« (čl. 59); »Slobodni su razmena robe i usluga i kretanje kapitala i radnika. Preduzeće i druga organizacija slobodno se organizuje, samostalni su u obavljanju delatnosti, povezivanju i udruživanju, imaju isti položaj u pogledu opštih uslova privredivanja i pravne zaštite i za svoje obaveze u pravnom prometu odgovaraju sredstvima kojima raspolažu. Protivustavan je svaki akt i svaka radnja kojima se stvara ili podstiče monopolski položaj, odnosno na drugi način ograničava tržište« (čl. 64). Osim toga, Ustav propisuje: »Zakonom se utvrđuju uslovi i način obavljanja delatnosti, odnosno poslova za koje se obrazuju javne službe.« (čl. 65) kao i da se: »Određena upravna ovlašćenja zakonom mogu poveriti preduzećima i drugim organizacijama.« (čl. 94, st. 6).

Prema Zakonu o javnim službama (SgRS 42/91): »Javnom službom u smislu ovog zakona smatraju se ustanove, preduzeća i drugi oblici organizovanja utvrđeni zakonom, koji obavljaju delatnost, odnosno poslove kojima se obezbeđuje ostvarivanje prava građana, odnosno zadovoljavaju potrebe građana i organizacija, kao i ostvarivanje drugog zakonom utvrđenog interesa u određenim oblastima.« (čl. 1 st. 1). »Za obavljanje delatnosti, odnosno poslova utvrđenih zakonom u oblasti: javnog informisanja, PTT saobraćaja, energetike, puteva, komunalnih usluga i drugim oblastima određenim zakonom, osnivaju se preduzeća.« (čl. 3 st. 3). »Nad obavljanjem delatnosti, odnosno poslova (javnih službi), vrši se upravni i stručni nadzor, u skladu sa zakonom.« (čl. 11).

Zakonom o elektroprivredi Srbije postojeća »Društvena« svojina ovih organizacija direktno je prevedena u društvenu svojinu, čiji je titular Republika i ovom imovinom de facto raspolaže Vlada
Sredinom ove godine Narodna skupština Republike Srbije, donela je Zakon o elektroprivredi koji je objavljen u Službenom glasniku Republike Srbije broj 45 od 27. jula 1991. godine.

Polazeći od navedenih ustavnih i zakonskih okvira, Narodna skupština donela je i Zakon o elektroprivredi, koji sadrži 71 član koji su razvrstani u devet tematskih odeljaka: I. Osnovne odredbe (čl. 1-4); II. Obavljanje elektroprivredne delatnosti (čl. 5-20); III. Prikličenje elektroenergetskih objekata na elektroenergetsku mrežu (čl. 21-26); IV. Isporučka električne energije (čl. 27-35); V. Tarifni bilans i elektroenergetski bilans (čl. 37-39); VI. Izgradnja i zaštita elektroenergetskih objekata (čl. 40-43); VII. Upravni nadzor (čl. 52-61); IX. Prelazne i završne odredbe (čl. 63-71).

OSNOVNE ODREDBE

Osnovnim odredbama Zakona o elektroprivredi, između ostalog, propisuje se da »Elektroprivredna delatnost obuhvata proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije i proizvodnje uglja.« Zakon izričito propisuje da elektroprivredna delatnost »predstavlja nezamenjiv uslov života i rada građana i rada drugih preduzeća«, odnosno da ovu delatnost »obavljaju javna preduzeća, na način i pod uslovima propisanim ovim Zakonom«, s tim što se izuzetno, proizvodnjom električne energije mogu baviti i druga pravna i fizička lica, ali isključivo ili pretežno za svoje potrebe i na način koji je utvrđen Zakonom. Pod proizvodnjom električne energije u smislu Zakona o elektroprivredi smatra se proizvodnja električne energije u »elektranama«, (tj. u hidroelektranama, termoelektranama, toplinama itd.); pod prenosom smatra se prenos električne energije od elektrana do distributivnih objekata i potrošača, kao i prenos za razmenu i tranitne potrebe drugih sistema; pod distribucijom električne energije smatra se transformacija i razvođenje električne energije od mreže ili elektrana do potrošača, dok se pod proizvodnjom uglja smatra proizvodnja uglja koja se vrši površinskim i jamskom eksploatacijom. Pod potrošačima električne energije u smislu ovog Zakona, smatraju se svi korisnici čiji su objekti, postrojenja, uređaji i instalacije, priključeni na elektroenergetsku mrežu.

Ovom prilikom, ne ulazeći u »tehničko-tehnološke« aspekte Zakona o elektroprivredi, daće se poseban osvrt na odeljke o »obavljanju elektroprivredne delatnosti« i »upravnom nadzoru«, s obzirom da oni mogu biti zanimljivi u pogledu pravnog režima regulisanja odnosa »države i

preduzeća« u »post-socijalističkoj« Srbiji.

Zakonom o elektroprivredi propisuje se osnivanje »Javnog preduzeća za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije i proizvodnju uglja«, koja posluje pod firmom Javno preduzeće »Elektroprivreda Srbije« sa potpunom odgovornošću (skraćeno JP »EPS« sa p. o.), sa sedištem u Beogradu.

Zakon o elektroprivredi predviđa da je delatnost Javnog preduzeća »Elektroprivreda Srbije« od »posebnog značaja za Republiku«, tako da se u cilju efikasnijeg i racionalnijeg funkcionisanja sistema, između ostalog, može baviti i poslovima projektovanja i izgradnje, naučno-istraživačkim aktivnostima i geološkim istraživanjima, kao i spoljnotrgovinskim poslovanjem. Osim toga, Zakon predviđa da Javno preduzeće može samostalno ili sa stranim, odnosno domaćim licima, da osniva druga preduzeća za obavljanje pojedinih delatnosti iz oblasti elektroprivrede.

Po pitanju »kapitala«, Zakon propisuje (čl. 7-8) da sredstva za osnivanje i rad Javnog preduzeća čine sredstva postojećih organizacija iz ove oblasti na području Srbije (npr. »Elektrodistribucija«, »Elektrovovodina« Novi Sad, »Elektrokosovo«, Pristina itd.), koja su utvrđena bilansom stanja na dan 31. decembra 1991. godine. U tom smislu, odredbom člana 9. Zakona izričito je propisano da su »sredstva iz člana 8. ovog Zakona kojima raspolaže Javno preduzeće u državnoj svojini«, odnosno da »deo sredstava, a najviše do 49%, Javno preduzeće može transformisati putem izdavanja i prodaje deonica, odnosno prodaje udela u Javnom preduzeću ili njegovom delu.« Ovim odredbom, takode je propisano da se navedene transformacije i pretvaranje delova Javnog preduzeća u pravna lica vrši »na način određen propisima kojima se uređuje pitanje transformacije društvenih preduzeća u mešovitoj ili privatnoj svojini u skladu sa programom prestrukturiranja koji donosi Upravni odbor Javnog preduzeća, uz saglasnost Vlade Republike Srbije.«

S tim u vezi, ilustrativan je »prelazni režim« (čl. 66-67) koji predviđa ovaj Zakon: »Danom početka rada javno preduzeće preuzima prava i obaveze, objekte, postrojenja, uređaje i druga sredstva kojima posluje javna elektroprivredna preduzeća (...), kao i zaposleni u tim pravnim licima. (...) Od dana stupanja na snagu ovog zakona postojeća javna

elektroprivredna preduzeća (...) ne mogu otuđivati ili opteretiti imovinu, osim prodaje stanova, vršiti prodaju ili povećanje kapitala izdavanjem deonica, niti zapošljavati nove radnike, do konstituisanja Javnog preduzeća.« Prema mišljenju stručnjaka, ovakva formulacija, odnosno režim »zamrzavanja pravnog prometa« u najmanju ruku »nije u skladu« sa slovom i duhom Ustava Republike (upoređi: čl. 55 Ustava — »Ekonomsko i socijalno uređenje zasniva se na slobodnom privredivanju...«).

Prema Zakonu, Javno preduzeće obavezno je da donese godišnji program rada kao i dugoročni i srednjoročni plan razvoja na koje saglasnost daje nadležno ministarstvo, odnosno Vlada. U slučaju vanrednog stanja Predsednik Republike može se narediti i posebne mere fizičke i tehničke zaštite elektroenergetskih sistema, kao i odrediti objekti koji moraju da funkcionišu i u vreme vanrednog stanja.

Sa »tržišne« tačke gledišta, zanimljiv je pravni režim koji je propisan odredbom člana 13. Zakona u slučaju »negativnog rasta« delatnosti Javnog preduzeća: »Nad Javnim preduzećem ne može se sprovesti stečajni postupak« (a u slučaju nastupanja uslova za otvaranje i sporovođenje stečajnog postupka nad Javnim preduzećem, osnivajući preduzima mere za obezbeđenje uslova za nesmetani rad Javnog preduzeća i jamči za njegove obaveze). Sa stanovišta ostvarivanja sloboda i prava (posebno sindikalnih), međutim, zanimljiva je i odredba člana 14. Zakona kojom se propisuje da će se: »Radi zaštite interesa građana, preduzeća i drugih organizacija u snabdevanju električnom energijom u slučaju štrajka, statutom ili drugim opštim aktom preduzeća utvrditi poslovi koji se moraju obaviti u tom preduzeću i u vreme štrajka i način njihovog izvršavanja u skladu sa zakonom.« U tom smislu, Generalni direktor rešenjem određuje lica koja će raditi na izvršavanju utvrđenih poslova, s tim što će se prema licu koje ne izvrši nalog preduzeća mere utvrđene kolektivnim ugovorom, a u slučaju da se ovim merama ne može obezbediti zaštita navedenih interesa, Zakon ovlašćuje nadležnog ministra »da preduzme mere kojima se obezbeđuje zaštita tog interesa«.

ORGANI JAVNOG PREDUZEĆA

Kao organe Javnog preduzeća, Zakon o elektroprivredi (čl. 15-18) predviđa: a) Upravni odbor; b) Generalnog direktora i c) Nadzorni odbor. Osim toga, predviđeno je obrazovanje Skupštine u slučaju organizovanja Javnog preduzeća u mešovitoj svojini.

Upravni odbor, prema Zakonu, ima 11 članova i predstavlja organ upravljanja Javnog preduzeća. Vlada Republike Srbije imenuje i razrešava Predsednika i članove Upravnog odbora, s tim što se četiri člana imenuju iz redovna predstavništva zaposlenih. Ukoliko se Javno preduzeće organizuje kao preduzeće u mešovitoj svojini broj članova Upravnog odbora povećava se za broj predstavnika vlasnika kapitala i to srazmerno visini kapitala. Prema Zakonu, Upravni odbor, između ostalog, utvrđuje poslovnu politiku; odlučuje o smanjenju i povećanju glavnice, odlučuje o osnivanju preduzeća; odlučuje o raspodeli dobiti; odlučuje o izdavanju, prodaji i kupovini deonica, kao i o prodaji udela u javnom preduzeću, ili kupovini udela u drugom preduzeću; donosi elektroenergetski bilans

nastavak na 8. strani

Republike; utvrđuje kriterijume za obrazovanje cena električne energije i ugja i donosi odluku o cenama; donosi Odluku o opštim uslovima za isporuku električne energije, Odluku o tarifnom sistemu za prodaju električne energije, odluku o opštoj neistosti električne energije i dr.

Vlada Republike Srbije imenuje i razrešava Generalnog direktora Javnog preduzeća, koji, između ostalog, predstavlja i zastupa preduzeće, organizuje i rukovodi procesom rada i vodi poslove preduzeća, samostalno donosi odluke i odgovara za zakonitost rada Javnog preduzeća, donosi akta o organizaciji i sistematizaciji radnih mesta uz saglasnost Upravnog odbora i dr.

S obzirom da je predviđeno da Zakon o elektroprivredi stupa na snagu osmog dana od objavljivanja (tj. od 27. jula 1991.), a da se primenjuje od 1. januara 1992. godine (čl. 71), Vlada je svojim Rešenjem (SgRS 52/91) imenovala Yršioća dužnosti Generalnog direktora, odnosno svojim Rešenjem (SgRS 54/91) imenovala Predsednika (tj. ministra rudarstva i energetike) i članove Privremenog upravnog odbora (upoređi: čl. 65).

Osim što imenuje Generalnog direktora i Upravni odbor, Vlada Republike Srbije imenuje i Nadzorni odbor Javnog preduzeća od pet članova koji, između ostalog, vrši nadzor nad poslovanjem, pregleda godišnji izveštaj, godišnji obračun i predlog za raspodelu dobiti. Nadzorni odbor o rezultatima nadzora, u pismenom obliku, najmanje jednom godišnje obaveštava Upravni odbor i Vladu Republike Srbije.

Statutom Javnog preduzeća, koji donosi Upravni odbor uz saglasnost Narodne skupštine Republike Srbije uređuje se organizacija, delokrug rada organa, prava i obaveze delova Javnog preduzeća u poravnom prometu, ovlašćenje u pogledu raspolažanja sredstvima od strane delova preduzeća, kao i druga pitanja od značaja za poslovanje.

INSPEKCIJSKI NADZOR

IV. Ustavom je predviđeno da: »Određena pravna ovlašćenja zakonom se mogu poveriti preduzećima i drugim organizacijama« (čl. 94. st. 6). U tom smislu, Zakon o elektroprivredi predviđa posebne odredbe u vezi sa tzv. upravnim nadzorom (čl. 44-51). Tako, ministarstvo nadležno za poslove elektroprivrede (tj. konkretno Ministarstvo rudarstva i energetike) vrši nadzor nad zakonitošću akata Javnog preduzeća kojima se rešava o pravima i dužnostima građana, preduzeća i drugih pravnih lica, kao i inspekcijски nadzor u oblasti elektroprivrede. Prema zakonu, inspekcijски nadzor obuhvata nadzor nad primenom Zakona, drugih propisa i opštih akata, standarda, tehničkih normativa i normi kvaliteta koji se odnose na projektovanje, građenje, odnosno rekonstrukciju, održavanje, korišćenje i eksploataciju elektroenergetskih objekata, instalacija, uređaja, postrojenja, opreme u tim objektima, kao i na kvalitet isporuke električne energije. Elektroenergetski inspektor ovlašćen je, između ostalog, da: proverava tehničku dokumentaciju; postojanje odobrenja nadležnog organa; zakonitost poslovanja; racionalnost i ekonomičnost korišćenja resursa; ispravnost postrojenja i instalacija; kvalifikaciju

rukovođa postrojenja; urednost snabdevanja potrošača itd., odnosno elektroenergetski inspektor dužan je da: naredi otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i nedostataka; zabrani, odnosno obustavi građenje objekta, postavljanje uređaja, postrojenja i instalacija u određenim slučajevima; obustavi upotrebu objekta, uređaja, postrojenja ili instalacija ukoliko se dovode u opasnost život ili zdravlje ljudi i imovine, odnosno ukoliko se utvrđene nepravilnosti ne mogu dovesti u sklad sa propisanim tehničkim rešenjima.

Elektroenergetski inspektor rešenjem nalaže otklanjanje nedostataka i nepravilnosti, s tim što je preduzeće dužno da po njihovom otklanjanju o tome obavesti inspektora. Javno preduzeće, kao i druga pravna lica dužna su da bez odlaganja obaveste inspektora o nastalim havarijama i većim kvarovima. Inspektor je dužan da odmah i na licu mesta ispita uzroke nastanka havarije, odnosno kvara i da naredi mere koje se bez odlaganja moraju sprovesti.

Zakon o elektroprivredi izričito zabranjuje elektroenergetskom inspektoru da izrađuje ili učestvuje u izradi odnosno tehničkoj kontroli investiciono-tehničke dokumentacije za objekte nad čijom izgradnjom vrši inspekcijски nadzor. Osim toga, inspektor se zabranjuje da vrši stručni nadzor nad izgradnjom, odnosno izvođenjem radova na objektu na kojem vrši inspekcijски nadzor.

Protiv rešenja elektroenergetskog inspektora, Zakon o elektroprivredi propisuje mogućnost izjavljivanja žalbe Vladi Republike Srbije u roku od 8 dana od dana prijema rešenja. Ova žalba nema suspenzivno dejstvo, tj. ne zadržava izvršenje rešenja. Sa stanovišta administrativne procedure

ilustrativna je okolnost da se kao drugostepeni organ nadležan za rešavanje po žalbi elektroenergetskog inspektora određuje Vlada. U tom smislu, ovakva solucija može posediti i na rešenja koja su bila karakteristična za odnose između državnih privrednih preduzeća i tzv. administrativno-operativnih rukovodstava (AOR-i) i perioda »obnovne i izgradnje zemlje«.

V. Iz navedenog osvrta na Zakon o elektroprivredi se može zaključiti, da je pravni režim pretvaranja postojećih organizacija koje su obavljale elektroprivrednu delatnost u »Socijalističkoj« Republici Srbiji, u Javno preduzeće koje obavlja elektroprivrednu delatnost u »ost-socijalističkoj« Republici Srbiji, izvršno po principu »ex lege«, tj. silom zakona na osnovu kojeg je postojela »društvena« svojina ovih organizacija direktno prevedena u državnu svojinu, čiji je titular Republika, a u čije ime ovom imovinom de facto raspolaže Vlada. Istovremeno, Zakonom je propisana mogućnost »transformacije«, tj. »prodaje« (najviše do 49%) ovog preduzeća domaćim, odnosno stranim pravnim licima, s tim što po logici stvari, sredstva od prodaje pripadaju titularu, u ovom slučaju »državni«.

Takode se može zaključiti da i pravni režim sticanja, korišćenja i raspolažanja ovim sredstvima više potpada u domen »državnog« (npr. upravnog) prava, nego što bi se moglo koji je primereniji proklamovanjem ustavnim principima slobodnog preduzetništva i tržišne privrede (čl. 55 Ustava RS), odnosno slobodnim protokom (tzv. free flow robe, usluga, kapitala i radnika (čl. 67. st. 1 Ustava RS).

Dr Stevan ILIĆ

PLAĆANJE POREZA KOD VRŠENJA BERZANSKIH USLUGA

Porez na promet usluga plaća se na promet usluga koje se obavljaju uz naknadu.

Prema odredbi tačke 1. tar. broja 1. Tarife osnovnog poreza na promet koja je sastavni deo Zakona o privremenim merama o porezu na promet proizvoda i usluga (»Službeni list SFRJ«, broj 4/91) po stopi od 3% osnovni porez na promet usluga se plaća na bankarske, kreditne, berzanske i usluge platnog prometa.

Bankarske i kreditne usluge obavljaju Narodna banka Jugoslavije, narodne banke republika i pokrajina, kao i poslovne banke i druge finansijske organizacije, u skladu sa odredbama Zakona o bankama i drugim finansijskim organizacijama i Zakona o finansijskom poslovanju (član 7, 7a, i 8).

Berzanske usluge, pored poslovnih banaka mogu vršiti i ostale finansijske organizacije i druga pravna lica.

Pod berzanskim uslugama se podrazumevaju, pored usluga vezanih za tržište novca i tržište robe koje se vrše u skladu sa odredbama člana 775. Zakona o obligacionim odnosima (»Službeni list SFRJ«, br. 29/78. ... i 57/89) kao što su: organizaciono-poslovna delatnost prikupljanja ponuda roba i kapitala i plasman istih na tržištu kao i ostali slični poslovi koji imaju karakter ekonomsko-organizacioni odnosno poslovnih usluga kod kojih se od strane poreskog obveznika ostvaruje i određena naknada od vršenja ovih usluga u vidu određene naknade, provizije i sl., odnosno poresku osnovicu za plaćanje ovog poreza čini ukupno naplaćeni iznos naknade za troškove poslovanja (naknade za pokrivenje troškova poslovanja kao što su: organizovanje i evidentiranje članova, obrada podataka, praćenje otplate duga, administrativni poslovi, članarina i sl.).

Prema tome, kod vršenja berzanskih usluga (prikupljanje slobodnih novčanih sredstava, i hartija od vrednosti odnosno prikupljanje ponuda,

kurentnih i drugih roba na tržištu i njihova ponuda odnosno plasman pravnim i fizičkim licima) osnovni porez na promet usluga se po stopi od 3% plaća na ostvarenu naknadu (proviziju i sl.) od vršenja takvih berzanskih usluga, pri čemu se isti plaća u rokovima i na način propisan odredbama člana 30. pom. zakona.

Saglasno odredbi člana 26. pom. zakona obaveza obračunavanja poreza na promet usluga nastaje u času kad je usluga izvršena odnosno smatra se da je usluga izvršena u času izdavanja faktura (računa) a to se kod berzanskih usluga smatra trenutak kada je potpisan pravni akt (ugovor o izvršenju berzanskih usluga i trenutak uplate novčanih sredstava ili hartija od vrednosti odnosno u trenutku kada se isporučuju proizvodi čija se ponuda i plasman vrše na tržištu a pože se plaća u mestu odnosno sedištu gde je poreski obveznik registrovao delatnost vršenja berzanskih usluga (član 44. pom. zakona)

OPOREZIVANJE PUTNIČKIH I DRUGIH MOTORNH VOZILA

Na promet putničkih automobila plaća se osnovni porez na promet po stopama tarifnog broja 5. Tarife osnovnog poreza na promet koja je sastavni deo Zakona o privremenim merama o porezu na promet proizvoda i usluga (»Službeni list SFRJ«, br. 4/91) koji se primenjuje od 1. februara 1991. godine, i to u zavisnosti od radne zapremine motornog vozila.

Pod putničkim automobilima iz ovog tar. broja smatraju se saglasno odredbi tačke 1. napomene uz tar. broj 5. pom. Tarife, automobili za prevoz putnika sa najviše 9 sedišta, uključujući i sedišta za vozača, a koji su izrađeni po jugoslovenskom standardu JUS M. NO. 010-1.2.2.3.1.1.

Napominje se, da se za sva ostala motorna vozila (kamionje, kiperi, autobusi, terenski putnički automobili i ostala teretna vozila) koja nisu iz decimalne oznake 1.2.2.3.1.1. pomenutog JUS-a, primenjuje opšta stopa od 20% tar. broja 1. Tarife osnovnog poreza na promet.

Naime, u proizvode iz ovog tar. broja ne spadaju: terenska motorna vozila, specijalna sanitet-

ska vozila sa ugrađenim uređajima za bolesnike, specijalna vatrogasna vozila, pogrebna motorna vozila, specijalna vozila za potrebe milicije i patrolne službe sa ugrađenim uređajima i kombi-vozila. Na promet svih ovih vozila primenjuje se tarifni broj 1. ove tarife, odnosno kod prodaje krajnjim potrošačima (građanima i dr.) plaća se osnovni porez na promet po stopi od 20%, ali kada su u pitanju kupci pravna lica i preduzetnici i to samo pod uslovima iz člana 6. i 7. ovog zakona, tada ta vozila podležu plaćanju samo osnovnog poreza na promet po stopi od 3%, odnosno tada se smatraju opremom iz tar. broja 8. Tarife osnovnog poreza na promet.

Inače, specijalnim vozilima ne smatraju se oni putnički automobili koji su adaptirani za obuku vozača (duple komande, izbačena sedišta i dr.), putnički automobili za pružanje pomoći na putevima, putnička PTT vozila i sl. Terenskim motornim vozilom se smatra motorno vozilo sa najmanje dve pogonske osovine odnosno sa dva diferencijala.

Inače, pod opremom na koju se plaća samo osnovni porez na promet po stopi od 3% podrazumevaju se osnovna sredstva za obavljanje amortizaciji, sredstva za ličnu zaštitu na redu i lična zaštitna oprema i rezervni delovi za tu opremu. U opremu ne spadaju putnički automobili, nameštaj, tepisi i umetnička dela likovne i primenjene umetnosti i ukrasni predmeti, na koje se plaća osnovni porez na promet po stopama koje su propisane u tar. brojevima od 1. do 7. te Tarife, u zavisnosti od toga o kojim se proizvodima radi.

Iz napred izloženog proizilazi da su kombi vozila izričito navedena u odredbi tačke 2. napomene uz tar. broj 5. Tarife poreza na promet kao motorna vozila koja ne spadaju u putničke automobile odnosno da se na njih plaća osnovni porez na promet po stopi od 3% ako se predaju u smislu člana 9. tog zakona kao oprema iz tar. broja 8. Tarife a to znači da se ovaj porez plaća po toj stopi samo ako su kupci pravna lica i preduzetnici i to samo pod uslovima iz člana 6. ovog zakona. Ako su u pitanju ostali kupci tada se plaća osnovni porez na promet po stopi od 20%.